

Het oude Lochem (2)

Door H.J. Breukink-Esselenbroek

In de jaren 70 kreeg mevrouw R. Breukink-Esselenbroek van medebewoners uit het verzorgingshuis waar zij toen verbleef het verzoek om de prachtige verhalen die zij kon vertellen over hoe het er vroeger in Lochem aan toe ging, aan het papier toe te vertrouwen. Zij voldeed graag aan dit verzoek. Nog gezegend met een gezonde geest was zij in staat haar herinneringen aan die tijd feilloos weer te geven. De eerste aflevering van haar boeiende relaas kunt u hier lezen. In volgende nummers van Land van Lochem verschijnen meer van haar herinneringen (Almen, juni 1975). De tekst is ons ter beschikking gesteld door de heer P.A. Veldkamp te Lochem.

Wie was mevrouw Breukink?

Geboren op 3 februari 1892, kraag zij de namen Hendrika Johanna (koosnaampje “Riekeman”) Esselenbroek. Haar vader was schoenmaker en het gezin woonde in de Molenstraat op no. 9, naast toentertijd slager Locht (nu Etos). Zij trouwde op 19 januari 1917 met Hendrik Jan Breukink, geboren op 7 juli 1886 in Borculo. Hendrik Jan was hoefsmid en leerde het vak bij smederij Campagne op de Nieuwstad. In 1911 begon hijzelf een smederij in de Molenstraat op no. 26. Daar stichtten zij een gezin en er kwamen drie kinderen.

Mevrouw Breukink kwam uit een muzikale familie, maar was zelf ook bedreven in het schrijven van gedichten en ander proza. Voor feesten en partijen kon men altijd een beroep op haar doen en haar pennevruchten mochten er zijn. Mevrouw Breukink overleed in 1979 op 87-jarige leeftijd.

Bron: Mevrouw R. van Lulofs Umbgrove-Breukink

Ook in de burgerhuishouding was alles nog primitief.: geen radio of TV want elektriciteit was er nog niet, dat kwam in Lochem omstreeks 1922. Dus er waren geen elektrische apparaten.

Wassen en strijken

Gas was al een vooruitgang, zodat je al met gasijzers, die op de gasvlam verhit werden, kon strijken. Eerder werden bouten in het fornuis verwarmd en in de opening van het strijkijzer geschoven, met een tang natuurlijk. En er was veel te strijken in die dagen, alle ondergoed: hemd, twee rokken, chemiset. Dat was een borst- en ruglap met borduursel aan de hals. Interlock was er nog niet. Hemden en jurken moesten natuurlijk ook gestreken worden. De was ging ook niet machinaal, eerst verwarmen op 100 graden en dan in een grote kuip met boender en wasbord bewerkt. Vervolgens naar de

stadsbleek, waar je alles op de bleek legde en de eigenaar van de bleek het wasgoed voor je natsproeide met een gietklomp, een klomp zonder kap aan een lange steel. Het water hiervoor haalde hij uit de sloot die langs de bleek liep. Het was een feest voor ons als de was van de bleek werd gehaald en we in de weide bloemen plukten en terug op de kruiwagen zaten. Er waren ook op sommige plaatsen wasschappen. Deze waren boven de gracht die rond het plaatsje liep. Vanaf de kant kon je er zo opstappen. Daarop werden luiers gespoeld, maar soms ook andijvie gewassen. Met de hygiëne nam men het zo nauw niet!

Trouwen

De trouwdag bij de boeren werd meest in de Meimaand gehouden en daarna de bruiloft aan huis, waar het jonge stel trouwde of introuwde. De bruid verkleedde zich voor de geopende linnenkast

(het kabinet) en liet aan iedere bezoeker zien hoeveel lakens en ander goed ze meegebracht had. Het netjes opgerolde linnendoek werd dan getaxeerd door de vrouwen

Sterven.

Ook bij sterfgevallen werden de noodnaobers ingeschakeld.

Zij moesten de kist bestellen, het lijk wassen en aankleden voor de laatste reis. Tot hun taak behoorde ook het bekendmaken aan familie en kennissen en al de dagen voor de begrafenis het verzorgen van het vee. Op de begrafenis zorgden zij voor de koffie en het brood en de mannelijke noodnaobers gingen naast de kist op de wagen zitten. De vrouwen met doeken om de muts op een volgwagen, een wagen zonder veren. Rondom deze wagen was een wit kleed gespannen.

Zo waren er in de boerenstand veel oude gebruiken. Als de rog-

ge ingehaald was, trakteerde de boer op koffie, brood en jenever. Dat gebruik heette stoppelhane.

Klokkenluiden

In Lochem werd elke morgen om 8 uur de klok geluid, ook 's middags om 12 uur en 's avonds om 9 uur. Ik vond het als kind een angstig gebeier. Ook bij brand luidde de klok, maar dan kwam er een zware klok bij, de brandklok. Het blusmateriaal was ook droevig. Met handsputten, water uit de grachten en leren emmers die van hand tot hand gingen, probeerde men de brand te blussen. Dat klokkluiden is nu vervangen door een sirene en er kwam een grote nieuwe brandweerkazerne met een vaste ploeg in uniform. De toren werd nu verrijkt met een carillon, geschonken door de heren Naeff, drijfriemenfabrikanten alhier. Ieder half jaar ongeveer werden de liedjes die erop stonden verwisseld. Het carillon bracht een hele levendigheid mee. Ik denk dat het na het verbouwen van de spits kwam, dat was omstreeks 1900. De spits werd hoger en er was nu ruimte voor de klokken. In de oorlog van 40-45 hebben de Duitsers ze uit de toren gehaald. Maar gelukkig zijn ze weer terug gehaald en nu is het weer voor elkaar en elke markttag wordt op het klavier heel hoog in de spits, gezellig gespeeld.

Spelletjes

De kinderen hadden ook meer speelruimte dan nu. Wij speelden verstoppertje en andere spelen om de Grote Kerk. Je kon knikkeren of hinkepad spelen op straat, ballen op straat tegen je oudershuis. Er kwam hoogstens eens een paard en wagen langs. Als het 's zomers erg droog was kwam er een sproeiwagen door de straten. Dat was een soort tankwagen met over de volle breedte een buis met gaatjes aan de achterkant waar het water uit sproeide. Wij liepen als kind graag achter die wagen in de

waterstralen, lekker koel en natte voeten maken. En 's winters, als het tenminste gevoren had, reed men schaats op het Molengrond, een ondergelopen weiland, nu grotendeels bebouwd. Je moest lid zijn van de IJclub. Er was een tent voor saliemelk, 2 cent een kommetje en er was een baanveger met een spraakgebrek. Hij vroeg bijvoorbeeld: "Bun ie rid van de iesbane, anders gooi ik oe een ratte veur de veute". Als attractie werd er tot slot een teerton aangestoken, maar dan viel de dooi in.

Muziek

Op de kleine markt voor café Zwijnshoofd stonden vroeger twee prachtige kastanjabomen. En als het een mooie zomeravond was, gaf de oude muziekvereniging Aeolus daaronder een concert. Wat genoten mijn stadgenoten daarvan, want er was zo weinig te doen. Degene die zelf geen instrument bespeelde, had ook geen muziek in huis. Ik weet nog dat, omstreek 1900, in het huis naast café Zwijnshoofd, hoek Ei., een zekere familie Nieuwenhuis woonde, die er een wijnhandel in dreef. Zij waren de eersten in Lochem die een grammofoon hadden. Er stond zo'n grote hoorn op waar de muziek uit kwam. Met mooie zomeravonden zette men dat instrument voor het open raam en dan was het zwart van het volk voor dat raam om dat wonderding te zien en te horen. Er kwam een blikkerig geluid uit, maar dat gaf niet. Het was wonderlijk dat zoiets bestaan kon.

Ook weet ik nog dat mijn buurvrouw een keer kwam aanwippen en zei: "Ie zult het wel neet geleuven, moar ik hebbe de klokke in Engeland eheurd." Dat was de radio. Je geloofde het ook niet. In 1926 kregen wij al radio, misschien de tiende in heel Lochem, want iedereen kwam bij ons luisteren. Het ding liep op batterijen en die potten werden iedere keer opgeladen. 't Was allemaal

nog zeer primitief en stond in de kinderschoenen. De TV deed ongeveer twintig jaar geleden zijn intree, maar toen verwonderde men zich al niet meer over de technische wonderen. Telefoon was ook iets waar men vroeger niet zo gauw mee vertrouwd was. Mijn vader werd eens opgebeld uit Zeeland - de aansluitingen waren in hoofdzaak bij café's - en hij kwam stomverbaasd thuis. Hij kon maar niet begrijpen dat hij een stem uit Zeeland had gehoord en zo duidelijk, "net of e veur mie stond". Die goede oude tijd is niet meer.

Waterleiding

Ongeveer 50 jaar geleden in de jaren 20, is hier waterleiding gekomen en was je verplicht die te nemen. Men kon toch voor water niet betalen, dat was te gek. Maar wat een gemak is het toch. Zelfs heet water kun je tegenwoordig zo uit de kraan tappen. Met de wasdag ging het ook anders. Vooral in de boerenstand was het schande om elke week te wassen, een bewijs dat je geen linnengoed in de kast had. Een rijke boer bijvoorbeeld waste om de zes weken of nog langer. Dan kwamen buurvrouwen helpen en werd de hele week aan de was besteed. Het inweken gebeurde wel met witte as, die eerst verzameld werd en dan met groene zeep.

Met kerstavond moest alles netjes opgeruimd zijn en niets buiten het erf slingeren. De volksmond zei: dan kump Derk met de Beer.

Schoolfeest

Ik herinner mij nog zo goed ons jaarlijkse schoolfeest. Vooral in de hoogste klassen werd daar voor die dagen veel werk van gemaakt. We gingen wel met extra trams naar Barchem, deden daar spelletjes op een weide en kregen als traktatie koffie met suiker en kaneel. Dat heette dus kaneelkoffie. Verder waren er kleine ontbijtkoeken waarvan ieder kind er dan één kreeg. Daar

was je dan verder de hele middag zoet mee. Er was nog geen ranja of dergelijke drankjes. In de hotels had men spuitwater en flesjes met frambozen- en citroenlimonade. Maar een z.g.n. kogelflesje kostte 15 cent, nogal prijzig voor die tijd. Als ik met mijn vader en moeder 's zondags ging wandelen, gingen wij bij Hotel de Luchte in de tuin zitten. Vader en moeder dronken bier en ik kreeg een klein glaasje op voet met suiker, dus bier met suiker, voor 5 cent. Grote glazen kostten een dubbeltje. Dat was omstreeks 1900.

Stoomcarrousel

En als tegen de Kermis de stoomcarrousel van Jan Vier (Janvier) in Lochem kwam, wat was dat een feest. De staanplaats was op de Kleine Markt tegenover het Politiebureau. De carrousel werd in beweging gebracht door in het midden een grote stoomketel te plaatsen, een zwarte machinist ervoor, die ieder ogenblik de deur van de ketel opengooide, waardoor je zo in een groot vuur keek, dat hij met steeds nieuwe kolen brandend hield. Had je een keer of 4 - 5 rondgedraaid, trok hij aan de ketting van de fluit en de molen stond stil. Drie paarden, verschillend in grootte stonden op een rij, gingen om beurten voor en achteruit. Ook had je schuitjes om in te zitten die rond hobbelden. En dan dat orgel, oh, wat was dat mooi en de hele sfeer met de serpentines. Het was omstreeks 1905. Ik kreeg voor de hele dag 40 ct. om een twaalfrittenboekje te kopen, dus zuinig zijn. Een heel enkele keer gaf iemand je wel eens een vrijkaartje. Voor de tent stonden grote beelden, mooie dames die een stokje in de hand hielden waar ze dan de maat van de muziek mee aangaven.

Op het ogenblik, in 1975, is er nog één zo'n stoomcarrousel in Nederland, en wel in Noord-Brabant op de Efteling, een amusementspark. Jammer

dat deze leuke dingen verloren gingen en plaats moesten maken voor dat gejeengel van tegenwoordig. Je had van binnen één schittering van rood fluweel met glinsterende doeken met veel kralen en dan nog overal spiegels en schilderstukken van allerlei voorstellingen, soms gewaagd voor die goede oude tijd, toen verschillende delen van het lichaam nog zeer serieus bedekt moesten blijven. De rokken reikten nog tot de grond, iets korter heetten ze voetvrij. Maar owee, als je de enkels zag. Dat was zeer onbehoorlijk.

Kerkdijkje

Vroeger had je een mooi plantsoen tegenover Hotel Bak. Rechts ging een weggetje naar het hoge bruggetje. Daaronderdoor liep de Berkel, in de volksmond heette dat het verlaat (in dialect 't verlaot). Daar werd de waterstand geregeld met sluizen. Als je die waterwerken voorbij was, kwam je op het Kerkdijkje. Toen iedereen nog lopen moest gingen de Ampsense boeren erover naar de kerk of ook om boodschappen te doen in Lochem. Het was tevens de rechtste weg naar het station, dat een twintig minuten van de stad af lag.

De oorzaak was, dat de trein over land van Baron van Nagell moest rijden. Goed, zei de Baron, je kunt de grond krijgen, maar ik wil zeggen waar de trein komt te lopen, dicht bij het kasteel, ten grieve van hem. Maar de Lochemers hebben er de last maar van gehad.

Langs het Kerkdijkje lagen mooie vruchtbare weiden, vol mooie koeien. Toen kwam echter het Twentekanaal dat gegraven moest worden. Daar moesten de weiden voor verdwijnen. Langs dat kanaal kwamen fabrieken en zo werd het een en het ander een gedeelte van Lochem dat onherkenbaar was voor ieder die er niet geregeld kwam, zoals de schrijfster van deze dingen. Het Kanaal is bijna 50 jaar geleden gegraven.

Er kwamen bruggen op afstanden en daarna water en scheepvaart. Dat bracht toen wel een vermeerdering van arbeidsgelegenheid, want er werd veel zand, cement en grind aangevoerd en gelost.

Dramatische gebeurtenissen

In 1925 trok hier bij een onweer een cycloon over. Het werd donker als in de nacht. Gelukkig werden wij hier gespaard. Borculo werd echter verwoest. Wel een wonder dat er maar twee mensen de dood vonden bij deze ramp. De wind had zo'n ongelooftelijke kracht, nam alles mee, spoorwagens, resten van huizen werden veel verder weer neergeworpen.

Met enige schroom vertel ik het volgende. Op de markt, waar vroeger Dullaert winkelde en nu Köller zijn kantoor heeft, woonde vroeger in een betrekkelijk eenvoudig huis de Joodse familie Bachrach. Hij was op de boterfabriek de Cloese controleur voor de Joodse koosjere boter. Zij hadden een zoon die heel ver in de studie was, welke studie weet ik niet, maar hij was totaal overspannen. In die toestand kwam hij bij zijn ouders in Lochem op bezoek. In de gang ontmoette hij zijn vader, die hij met een bijl van het leven beroofde. Daarna ging hij naar boven, waar zijn moeder in bed lag. Haar trof hetzelfde lot. Hij werd direkt gevangen genomen en in het politiebureau ingesloten. Geen wonder dat heel Lochem in paniek was en de markt de hele dag druk bezocht werd. Het gebeurde in het begin van deze eeuw, ongeveer in 1904-05. Hij is later in een zenuwinrichting gebracht. Droevig verhaal, ook uit de oude tijd.

Tol

Vroeger had men op talrijke plaatsen over de rijkswegen een tolboom met een huis erbij voor de tolbewaker en zijn gezin. Die tolboom moest hij dan openen als er een paard en wagen voor-

bij wilde. De kosten waren dan geloof ik 15 cent. Een los paard of koe met begeleider kostte 10 cent. Het was in de tijd dat er nog geen auto's waren. In de Pinkstertijd hingen overal in onze streek Pinksterkronen over de weg. Die kronen waren hoofdzakelijk van brem gemaakt, met hier en daar een gekleurd papier ertussen. Jongens en meisjes stonden dan op de weg bij hun kroon en hielden vooral paard en wagens op om hun een kleinigheid toe te werpen. Met een paar centen waren ze al tevreden en mocht je passeren. Dat heb ik zelf nog meegeemaakt. Dit gebruik is nog lang in ere gehouden. Het lopen met de foekepot is hier niet zo'n gebruik geweest. Ik weet alleen dat het in Ruurlo en omstreken plaats vond.

Nachtwachten

Verder waren hier twee nachtwachten, Lubberdink en Harkink. Die gingen elke avond om 10 uur in dienst en liepen dan, met rustpozen natuurlijk, het stadje door. Dat was toen nog niet veel groter dan binnen de grachten. Zij riepen iedere keer het uur af, zo laat heit de klok. Ook hadden ze kleppers bij zich waarmee ze konden aangeven dat er gevaar dreigde. Dan ging er nog één rond die de lantaarns op straat doofde met een lange stok met een haakje.

Lochem 700 jaar

In 1933 is het 700-jarig bestaan van Lochem als stad gevierd, en zeg wel gevierd! Heel Lochem was in buurten verdeeld en iedere buurt deed zijn best om het zo mooi te maken als maar kon. Oude Stadspoorten, oud Marktplaatsplein op de markt met oude winkeltjes, een schandpaal waar boosdoeners terecht gesteld werden. Een stadhuis waar je ook trouwen kon, verder veel muziek en het hoogtepunt was, toen aan de Nieuwstadspoort, Graaf Otto II de stadssleutels werden overhandigd. Dat was

een glorie en pracht toen een stadsvrouw de Graaf de sleutels van de stad overhandigde bij de Nieuwstadspoort. De Graaf en zijn Gemalin op een paard gezeten, met zijn gevolg, ook in groot tenue, gevolgd door een stoet van burgers, zelfs kinderen in de hele oude klederdrachten. Er was die week een uitbundig feest. Overal kramen met gerookte paling en zo iets. Nou, er is wat gegeten! Er heerste ook een zeer geanimeerde stemming en er is eendrachtig feest gevierd. Er waren schout en schepenen die dan op het geïmproviseerde gemeentehuis zitting hielden als er een paartje in de echt verbonden werd. Of het geldig was voor de wet, dat weet ik niet.

Stijgoord

Wel weet ik dat er goed geboerd was want van de baten die er over waren is het "Zwembad Stijgoord" gekomen. Het oude zwembad was aan de Berkel, achter "Stad Lochem", maar het was een pierenbakje bij "Stijgoord" vergeleken. Er waren uren voor jongens en uren voor meisjes, want o wee als je een meisje of ook jongen zag in zwemkostuum. Meisjes gingen ook nog niet veel zwemmen. Er was een badmeester, Mijnheer Kamphuis, die de bokjes en de schaapjes goed gescheiden hield.

De emancipatie van de vrouw is ook geloof ik na de tweede wereldoorlog pas goed doorgebroken. In de beginjaren dezer eeuw, rookte een vrouw zeker niet, ging niet alleen in een restaurant zitten, al wilde ze ook een kop koffie kopen, had beslist niet veel manlijke betrekkingen. Onderwijzeres of iets dergelijks kon ze worden, maar geen vrouw als domine op de kansel, o nee, dat volstrekt niet. In alle opzichten was de vrouw ondergeschikt en had minder verstand dan de man, dat werd tenminste door iemand zo gezegd: "Lange heure, kort verstand". Op 't ogenblik is

dat andersom en heeft de jongeling lang haar, een afschuwelijk gezicht in mijn ogen. Verschil van smaak.

Karmse

De boeren hielden vroeger Karmse. Dan kwam op een dag de hele familie bij elkaar. Er werd veel koffie gedronken, thee was minderwaardig, en als drank veelal jenever en voor de vrouwen een zoete drank zonder alcohol (men noemde dat "zeut"), voor de mannen een pijp tabak. Bij uitzondering rookte men een sigaar. Deze kostten 2,5 of 2 cent per stuk.

Voor de vrouwen was er een koekje, vaak een tafelkoekje, maar de mannen kregen geen koekje. Hapjes en saucijzenbroodjes waren nog onbekend. Een enkele boer gaf een stokvisbruiloft. Er werden ongeveer 100 à 150 gezinnen uitgenodigd en de burens hadden die dag een drukte van belang. Eerst de stokvis panklaar maken. Er werden fornuispotten vol aardappelen gekookt en de jus bestond uit gesmolten boter, die uit de bekende roodkoperen ketels op je bord gedeponneerd werd. Maar dat was toch heel lekker.

Mosterd

De eigengemaakte mosterd stond erbij op tafel. Mosterd maakte men door in een ijzeren pot mosterdzaadjes te doen en daar wat azijn op te doen en dan met een ijzeren bal die zaadjes te kneuzen. Bij onze familie zat dan een oude vrouw met die pot op schoot en die als maar in beweging te houden. De familie moest toch verse mosterd hebben bij het eten. Groenten kenden we bijna niet, sla en bieslook waren hoogtepunten en later in de zomer slabonen, snijbonen, maar die werden hoofdzakelijk in 't zout gestopt. De sla werd gewassen en wie sla op zijn bord wou, nou die nam sla, maar niet aangemaakt, dat kende men niet. Later ging er een ei op en slaolie. Bij de

boeren werd het eten ook veel uitgebreider toen de landbouwverenigingen de meisjes koken leerden. Dat begon ongeveer voor 70 jaar terug zeg maar, in 't begin van onze eeuw.

Zandgat

Op de Zutphenseweg, onder de rook van Lochem, rechts van de weg, is het zandgat waar de firma Streek tot eind jaren negentig vorige eeuw cementartikelen vervaardigde. Maar het begon in 't begin van deze eeuw met zand en grind afgraven. Dit zand en grind bleek goed materiaal te zijn bij de bouwwerken en werd door de eigenaar van het genoemde "zandgat" grif verkocht. Was er weer een plek vrijgekomen, zette hij daar arbeidershuizen op en zo is daar die hele rij ontstaan. Het was een fascinerend gezicht als je daar vroeger de zwaluwen in die gaten uit en in zag vliegen, want er waren overal in die berg zand gaten waar de zwaluwen in nestelden.

Boven op die berg, de Paasberg, zag men drie korenmolens staan, die natuurlijk werkten als er wind was. Andere middelen om die molens te laten draaien waren er niet en dat moesten de vier wieken doen. De wetenschap beweert dat die berg miljoenen jaren, toen ons land nog zee was, met enorme watermassa's en hevige winden hier aangespoeld is en als je er een beetje oog voor hebt, is het de moeite waard je er in te verdiepen. Ik vond het tenminste altijd erg interessant. Ik vond het ook jammer dat het mooie plekje, de Paasberg, bebouwd werd, zelfs autowegen erover zijn gemaakt en ons mooie wandelpaadje met holleweg naar de zandkuil verloren ging. Ik ben alleen maar dankbaar dat ik het in de oude staat gekend heb. Wel was het een heel gebeuren dat het besluit werd genomen om een natuurtheater te stichten. Dit zou in de zandkuil gebouwd moeten worden. De heerlijke kinderspeelplaats moest er naast

komen, iets kleiner dan de oude speelplaats. Er werden vroeger mooie spelen opgevoerd, meestal geschreven door de bekende meester Prop, zoals Maria van Ampsen en dergelijke. Meestal was het slecht weer als er iets te doen was, maar we hebben er vaak wel genoten, al waren de cementen banken koud en hard. Voor 10 cent had je een kussen gehuurd, dat verzachtte wat.

De inhoud van bovengenoemd stuk weet ik niet meer, maar wel weet ik dat als je vroeger onder een heregoed woonde, je niet erg vrij in je handel en wandel was. Zelfs werd de heer nog gevraagd of hij het huwelijk van zijn zoon of dochter goedkeurde. Dat is er nu niet meer bij gelukkig. Wel hebben de boeren veel last van het wild, dat niet door hen geschoten mag worden natuurlijk.

Op de Barchemseweg lopen ook wel wegen op de Paasberg aan, o.a. de Bosweg waar Hotel Alpha (nu Tulip Inn) aan het eind ligt. Dit hotel was eerst een Kinderherstellingsoord en werd in 't begin van deze eeuw gesticht door wijlen Dokter Cartier van Dissel, en beheerd door zijn dochters, juffrouw Lida en juffrouw Marie. De eerste was verpleegster en was als vrijwilligster de Transvaalse oorlog al ingegaan als verpleegster.

De naam Alpha is een bijbelse naam, want ergens staat: "Ik ben de Alpha en de Omega", wat betekent: het begin en het einde. Dus dat Herstellingsoord was het begin van de bebouwing van de Paasberg, maar het einde is er nog niet. Het is ook meermalen van eigenaar verwisseld en verbouwd en verfraaid, maar het riante uitzicht tot voorbij Zwiep is er nog steeds.

Herengoederen

Ik had het al over een herengoed, nu, nabij Lochem had je er heel wat. Er werd gesproken van de Berkelneven, dat waren de Van Heeckerens, de naam die nu nog in Lochem gevonden wordt. Ik

weet alleen "De Hogeweide" in Klein Dochteren, "De Cloese", "De Heest", het "Overlaar" in Zwiep, "Nettelhorst", waar de ruïne nog van staat. Bij sommige van die plaatsen kan men nog de grachten terugvinden.

De Lochemse Van Heeckerens stammen uit Zwiep van 't Overlaar. Ik heb eens in Zutphen in de Wijnhuistoren boeken laten nakijken en daar kwam je nog vaak de zelfde voorletters tegen, zoals H.W.F. Baron van Heeckeren. Ik had een dienstmeisje van die naam, vandaar mijn interesse. Zij voerde op het werkboekje nog de naam van Baronesse, hoewel ze er niets om gaf.

De boeren die "onder de Heer" woonden moesten elk jaar behalve de pacht de tiende garve rogge leveren en ook vier jonge hanen. Het heette ook "den tienden".

Huizen

De huizen waren vaak nog primitief ingericht. Vooral met de slaappleaatsen was het treurig gesteld. Men sliep in bedsteden, een van steen aangebouwd bijna vierkant hokje. Men zat bijna rechtop, zo kort waren ze. Men zei ook: "den zit in 't bedde", als er iemand ziek was. Men maakte van stro een onderbed, dat twee maal per jaar vernieuwd werd. Daarop kwam een verenbed, de lakens en een verenbed voor overdek. De muisjes hadden vrij spel. Ik herinner me nog als kind in zo'n bedstee geslapen te hebben en ze wel hoorde wandelen in de achterwand, een muur die op de deel uit keek.

(wordt vervolgd)